

DIGITALE PUBLICATIES: VEEL NAAR VERWEZEN, WEINIG GELEZEN?

Ymre Schuurmans*

1 Inleiding

Waarom zou je in 2012 nog een nieuw juridisch tijdschrift willen beginnen dat artikelen publiceert over een van de grote algemene rechtsgebieden? Op het eerste gezicht lijkt dat een overbodige onderneming. Er verschijnen maandelijks honderden juridische tijdschriften, alleen al op *rechtspraak.nl* worden dagelijks tientallen uitspraken gepubliceerd en je kan je op een veelheid aan juridische nieuwsbrieven abonneren. Dat is al te veel om bij te houden. Er is eerder sprake van een informatie-*overload*, dan van een behoefte aan méér informatie.

Waarom zou je in 2012 nog een nieuw juridisch tijdschrift willen beginnen dat artikelen publiceert over een van de grote algemene rechtsgebieden? Op het eerste gezicht lijkt dat een overbodige onderneming

Toch hebben enkele wetenschappers, waaronder ikzelf, samen met Boom Juridische uitgevers, het initiatief genomen om een nieuw tijdschrift te beginnen, *Netherlands Administrative Law Library (NALL)*.¹ Reden is dat we een ander platform wilden bieden, dat in een behoefte voorziet die nog wel wordt gevoeld. Dat 'andere' is erin gelegen dat *NALL* een *open access*-tijdschrift is, waarin digitaal wordt gepubliceerd. Wat kan een dergelijk tijdschrift bieden naast de gangbare klassieke tijdschriften? Dat zal ik in onderstaande bijdrage uiteenzetten. In paragraaf twee staan de voordelen van digitaal publiceren centraal. De derde paragraaf gaat in op de voordelen en het belang van *open access*-omgevingen. Dat zijn twee verschillende aspecten, omdat het ook mogelijk is om digitale publicaties alleen beschikbaar te stellen via een omgeving waar voor toegang moet worden betaald. Paragraaf vier besteedt aandacht aan factoren die digitaal publiceren in *open access*-tijdschriften thans belemmeren. Of studenten nog moeten worden overtuigd van de waarde van digitale

publicaties in *open access*-tijdschriften, betwijfel ik zeer. Eenieder die scripties nakijkt weet al snel: deze generatie kan vrijwel alles vinden wat digitaal beschikbaar is. Docenten klagen er eerder over dat belangrijke literatuur die nog niet digitaal beschikbaar is uit het notenapparaat van studenten is verdwenen.² Mijn verwachting is echter dat die enkel op papier verschenen publicaties op termijn ook nauwelijks meer voor zullen komen in de bronvermelding van wetenschappers.

2 Digitaal publiceren

2.1 Verloren onderzoeksoutput gered

Een belangrijke reden voor ons om een digitaal tijdschrift op te richten is erin gelegen dat op dit moment nog behoorlijk wat onderzoeksoutput verloren gaat. De klassieke manier om je onderzoek te ontsluiten is om ofwel een boek te schrijven, ofwel een artikel. Voor een boek heb je een uitgever nodig, waarbij je vaak zelf een deel van de afzet moet garanderen. Vervolgens zijn je onderzoeksresultaten weinig toegankelijk. Niet veel juristen schaffen, naast de handboeken en commentaren op wetten, nog allerhande wetenschappelijke pareltjes op de millimeters van het recht aan. Schrijf je een los hoofdstuk voor een bundel, dan weet je bijna zeker dat het stuk rechtstreeks in de vergetelheid raakt.

Niet veel juristen schaffen, naast de handboeken en commentaren op wetten, nog allerhande wetenschappelijke pareltjes op de millimeters van het recht aan

Een artikel in een papieren tijdschrift mag niet te lang zijn. Zo moet soms een deel van de bronvermelding worden weggelaten, verdwijnen illustratieve voorbeelden en blijft de beschouwing nu en dan wat globaal. Daarnaast sluit het onderzoek niet altijd aan bij de focus van het tijdschrift. Je onderzoek is te algemeen, te specifiek, leunt te veel aan tegen een andere

* Mr. Y.E. Schuurmans is voorzitter van de redactie van het *open access*-tijdschrift *NALL* en als universitair hoofddocent verbonden aan de Afdeling staats- en bestuursrecht van de Universiteit Leiden.

1 www.nall.nl.

2 Vgl. L. van den Herik, 'De toekomst van het academisch publiceren in het cybertijdperk', Meijerslezing 10 januari 2012, <http://media.leiden-univ.nl/legacy/meijerslezing-van-den-herik-2012.pdf>.

discipline of vergelekt met een extern rechtsstelsel dat de gemiddelde lezer niet kent, noch interesseert. Uitgebreide beschouwingen over juridische vraagstukken vinden mede daardoor hun weg lastig naar het gepubliceerde papier. Zo verdwijnen hoofdstukken uit dissertaties, voorstudies voor beknopte rapporten of rechtsvergelijkende stukken en de meest schitterende masterscripties, die niet tot een kort stukje kunnen worden bewerkt. Maar ook lezingen, congrespapers en bijdragen aan boeken die maar niet worden gepubliceerd, blijven ergens op schijf, netwerk of in de *cloud* hangen.

Wie nu nog een wetenschappelijke carrière wil opbouwen moet eens in de zoveel tijd in het Engels publiceren

2.2 Internationalisering van het recht én de juridische wetenschap

De internationalisering van de wetenschap stelt de onderzoeker van Nederlands recht voor nieuwe uitdagingen, ook wat betreft publicatiecultuur. Hoewel bijna elke wetenschapper het recht in de veellagige rechtsorde bestudeert, ligt de kern van de wetenschap voor velen in het nationale recht. Wie nu nog een wetenschappelijke carrière wil opbouwen moet eens in de zoveel tijd in het Engels publiceren. Subsidieverstrekkers als de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) of de *European Research Council* zijn primair geïnteresseerd in internationale publicaties, niet in Nederlandstalige schrijfsels. Voor onderzoekers naar nationaal recht is dat lastig, omdat vrijwel geen tijdschrift zich op dit segment richt. Naar ons oordeel was er dus nog wel behoefte aan een tijdschrift waarin Engelstalige publicaties over nationale rechtsstelsels worden gepubliceerd.³ Zo'n tijdschrift heeft een dergelijk breed en wisselend lezerspubliek, dat het niet snel door een uitgever op kostbaar papier zal worden uitgegeven. Ten behoeve van kennisdisseminatie wordt overigens elke publicatie steeds door een Engelstalige samenvatting ontsloten. Zeker met een verdergaande Europeanisering van het recht is het voor wetenschappers zeer waardevol wanneer in het Engels informatie beschikbaar wordt gesteld over de rechtssystemen van andere landen, met name van de Lidstaten van de Europese Unie.

2.3 Snel, vormvrij en toegankelijk

Digitaal publiceren biedt evident verschillende voordelen. Het is snel, vrijer in vorm en makkelijk toegankelijk. *NALL* maakt van deze voordelen gebruik door niet langer te werken met tijdschriftnummers die periodiek verschijnen. Dat is een andere keuze dan sommige andere digitale tijdschriften hebben gemaakt, zoals *Maastricht Journal*, *Utrecht Law Review* en *Amsterdam Law Forum*. Door tijdschriftnummers los te laten kan een artikel worden gepubliceerd op het moment dat het daar rijp voor is. Vergt de actualiteit snelheid, dan hoeft de tekst niet te wachten op redactievergaderingen, drukproeven of ruimte in een tijdschrift. Heeft de auteur behoefte aan een extra ronde van reflectie, dan is er alle tijd om het stuk te herschrijven. Er is geen blad dat moet worden

gevuld. De vrijheid in vorm komt vooral tot uiting in de ontbrekende woordenlimiet. Tot nu toe lijken vooral promovendi daar hun voordeel mee te doen. Hoofdstukken van proefschriften kunnen tussentijds worden gepubliceerd, zonder dat het stuk drastisch hoeft te worden ingekort en de rijkheid aan informatie voor een groot deel verloren gaat.

Digitale publicaties zijn gemakkelijker toegankelijk dan publicaties op papier, uiteraard tenzij je digibeet bent

Digitale publicaties zijn gemakkelijker toegankelijk dan publicaties op papier, uiteraard tenzij je digibeet bent. Juristen werken doorgaans met commerciële zoeksystemen, waarmee alleen selectief kan worden gezocht.⁴ Zo kan het van de omvang van het abonnement afhangen in hoeveel bronnen je kan zoeken en of de stukken ook zijn te downloaden. Bij papieren publicaties ben je geheel afhankelijk van het ontwerp van deze commerciële zoekmachines en de wijze waarop ze publicaties invoeren. Veelal staat alleen de titel van het artikel in het zoekstelsel, of een hele beknopte samenvatting. De auteur moet de titel van zijn papieren artikel strategisch kiezen (functioneel en lang) om de kennis in zijn bijdrage te ontsluiten. Zoekers moeten goochelen met trefwoorden om bij de gezochte publicatie uit te komen. 'Ik weet dat het artikel bestaat, maar waarom kan ik dat (...) dan niet uit het systeem krijgen!' De vindbaarheid van digitale publicaties wordt veel minder door betaalde zoekmachines bepaald en beperkt. Digitale publicaties op open fora zijn ook met een algemene, vrij toegankelijke, zoekmachine als Google steeds te vinden. Bovendien kunnen deze artikelen van begin tot eind op woorden worden doorzocht. Begripsmatige zoektermen, ook die niet in de titel terugkomen, leiden zo tot de gezochte bronnen.

Uiteraard zou je ook bij een digitaal tijdschrift voor een klassiek redactieproces kunnen kiezen

2.4 Review procedure

Uiteraard zou je ook bij een digitaal tijdschrift voor een klassiek redactieproces kunnen kiezen. Bij zo'n klassiek proces wordt een maandenplanning gemaakt, schrijven redacteuren auteurs aan, stuurt de auteur een publicatie in, wordt dat verspreid en door de redactie beoordeeld en becommentarieerd. Dat proces kan echter ook geheel digitaal, wat bij een digitaal forum vrij voor de hand ligt. Zo werken wij met een online *editorial manager system*. Auteurs maken een profiel aan en uploaden hun artikel. Het systeem genereert automatisch berichten wanneer informatie in het systeem wordt ingevoerd. Oordelen van redacteuren, opinies van *peers*, de reactie van de auteur: alles is op één forum te lezen, een seconde nadat de informatie is ingevoerd. Dat geeft niet alleen snelheid, maar ook een verhoogde mate van individuele oordeelsvorming en dat vergroot de

3 De publicaties kunnen zowel in het Nederlands als in het Engels worden geschreven en moeten het bestuursrecht als thema hebben; zij kunnen betrekking hebben op elk bestuursrechtelijk stelsel.

4 Zie ook de frustratie van R.W.M. Giard, 'De rechts-wetenschap mankeert een eigentijdse kennisinfrastructuur', *NJB* 2010, 168.

objectiviteit. De redacteur met de grootste mond (en die heb ik zeker ook bij *Ars Aequi* gezien in de tijd dat ik als lid van de boekenraad vergaderingen mocht bijwonen) trekt het debat minder gemakkelijk naar zich toe. Je vormt rustig achter je bureau een opinie en wordt minder meegezogen in de felheid waarmee redacteurs soms hun standpunt bepleiten.

De digitale omgeving maakt het bovendien gemakkelijker om met *peer reviews* te werken. In een *peer review* procedure doet de redactie een eerste toets op wetenschappelijkheid van de publicatie. Vervolgens stellen redacteurs twee inhoudelijke experts voor, die geen deel uitmaken van de redactie. Aan alle *peers* wordt de eis gesteld dat zij deskundig zijn op het terrein van de bijdrage en dat zij zelf wetenschappelijk publiceren; minimaal één van hen is gepromoveerd. Ook de *peers* loggen in op het *editorial manager system*, scoren het artikel op verschillende onderdelen en kunnen in tekstblokken opmerkingen achterlaten voor de redactie en voor de auteur. De *peer* kan zo directer communiceren en zelf bepalen bij wie welke informatie terecht komt. Daarbij hebben wij gekozen voor een *double blind peer review* proces, waarbij de namen van de auteur en de *peers* voor elkaar anoniem blijven. Ook dat maakt de beoordeling meer objectief. Op basis van de adviezen van de *peers* neemt de redactie de beslissing het artikel al dan niet te publiceren.

Redigeren en publiceren op een digitaal forum vraagt om techniek. Naast voordelen, brengt dat ook afhankelijkheid van die techniek met zich mee. De website moet goed worden onderhouden en eigenlijk zeer regelmatig worden gecontroleerd. Voordat je het weet werkt een tab niet meer, staat er ineens alleen platte tekst of zijn de tekstboxes voor reacties op publicaties gevuld met verwijzingen naar escort-bureaus. Die continue aandacht is er niet als vanzelf en kost tijd en geld.

Digitaal en open access hoeven niet hand in hand te gaan

3 Publiceren in open access

Digitaal en *open access* hoeven niet hand in hand te gaan. Je zou de omgeving kunnen afschermen en alleen betalende abonnees toegang kunnen verlenen, al zou dat sommige in de vorige paragraaf beschreven voordelen verkleinen. Een *open access*-omgeving vergroot de toegankelijkheid van digitale publicaties aanzienlijk. De vrije toegankelijkheid maakt de omgeving onafhankelijk van abonnees, waardoor niet voor één (lucratieve) doelgroep hoeft te worden geschreven en geen vaste productie hoeft te worden gedraaid. Los van deze voordelen versterkende factoren, is het vooral het maatschappelijk belang dat pleit voor vrije toegang tot wetenschappelijke informatie. Het belang van de uitgever hoeft daar overigens niet haaks op te staan.

Gezien en geciteerd worden is voor wetenschappers van levensbelang. Hoe beter je publicaties toegankelijk zijn, hoe gemakkelijker dat gaat. Belangrijker dan dat egocentrische perspectief op de eigen carrière, is het algemeen belang dat is gebaat bij vrije toegang tot wetenschappelijke producten. Universiteiten drijven op publiek geld, waaruit ook de meeste aanstellingen van wetenschappers worden gefinan-

cierd. Het is logisch dat het publiek daar ook wat voor terugkrijgt en de output van wetenschappelijk onderzoek vrij tot zich kan nemen. Ook de stand van de wetenschap profiteert.⁵ Wetenschappelijke inzichten kunnen op een vroeg moment worden gedeeld. Conclusies uit wetenschappelijk onderzoek worden beter verifieerbaar, omdat het mogelijk is eenieder toegang te geven tot de onderliggende data. Voor een belangrijke subsidieverstrekker als NWO zijn dit dan ook de redenen waarom zij *open access* in haar beleid nastreeft.⁶ De NWO-regeling subsidies maakt het mogelijk dat NWO voorwaarden stelt aan de vrije beschikbaarheid van onderzoeksresultaten, waardoor zij bijvoorbeeld kan afdwingen dat informatie in databanken wordt opgenomen.⁷

In artikelen over het thema digitaal publiceren wordt soms wat bozig gedaan over de huidige juridische uitgevers. Zij profiteren alleen maar van het oude systeem, zonder daar zelf veel inspanning voor te hoeven leveren. Zo lijkt het Van der Wees uitgesloten dat een traditionele uitgever zich met *open access* inlaat. 'Die laatsten zullen immers geen systemen gaan ontwerpen en onderhouden waarvan het uiteindelijke resultaat zal zijn dat zij een veel lagere omzet gaan genereren.'⁸ Natuurlijk heb ik ook mijn gedachten bij bepaalde uitgevers, maar zo zwart zie ik die uitgeversbranche niet. De Nederlandse juridische markt is relatief behoorlijk klein. Meer specialistische bladen met kleinere doelgroepen zullen niet altijd rendabel zijn. Soms blijven uitgevers deze tijdschriften toch uitgeven, bijvoorbeeld omdat ze bepaalde auteurs of een bepaald lezerspubliek graag aan zich binden. Dat doel kunnen zij ook én goedkoper bereiken met een *open access*-tijdschrift. Bovendien zal ook de uitgever er belang bij hebben dat zijn uitgaven tot de meest geciteerde bronnen behoren. Uiteindelijk is het bij *NALL* primair de uitgever geweest die het initiatief heeft genomen en daar enthousiaste wetenschappers bij heeft gezocht.⁹

Onderzoek suggereert dat het digitale platform voor een aanzienlijk deel van de huidige juridische auteurs niet kan meten met het papieren tijdschrift

4 De overgang en de aantrekkelijkheid van het klassieke tijdschrift

Als digitaal publiceren in een *open access*-omgeving zoveel voordelen heeft, waarom stromen die omgevingen dan niet als vanzelf vol met artikelen? Het voornaamste antwoord is, denk ik, dat auteurs daar nog niet op zijn ingesteld en het klassieke papieren tijdschrift nu nog enkele voordelen biedt.

Auteurs bieden hun artikelen bij voorkeur aan bij het tijdschrift met de grootste reputatie. Tijdschriften met de mogelijkheid van een *double blind peer review* vormen een aantrekkelijke optie. De verhoogde vindbaarheid en toegankelijkheid van digitale publicaties leidt tot de verwachting dat deze veelvuldig zullen worden geraadpleegd en geciteerd. Maar de benodigde reputatie kan het nieuwe digitale platform alleen met het verstrijken van de tijd opbouwen.¹⁰

5 Zie ook A.C.M. Meuwese & J.G.L. van der Wees, 'Naar een nieuwe juridische infrastructuur', *NJB* 2012, p. 2959-2965.

6 www.nwo.nl/onze-ambities/kennisbenutting.

7 NWO-regeling subsidie, par. 30-33, Den Haag, 1 mei 2011.

8 J.G.L. van der Wees, 'De juridische wetenschap moet online!', *AA* 2011, p. 64-68, zie p. 67 (☞ AA20110067).

9 www.boomuitgeversdenhaag.nl/open_access.

10 Zie ook A.C.M. Meuwese & J.G.L. van der Wees, 'Naar een nieuwe juridische infrastructuur', *NJB* 2012, p. 2959 en S.L. Plotin, 'Legal Scholarship, Electronic Publishing, and Open Access: Transformation or Steadfast Stagnation?', *Law Library Journal* 2009-101, p. 44 voor een wat pessimistisch beeld.

Overigens suggereert onderzoek dat het digitale platform voor een aanzienlijk deel van de huidige juridische auteurs niet kan meten met het papieren tijdschrift. In een Amerikaans onderzoek geeft ongeveer een derde van de auteurs aan nog steeds te hechten aan publicatie op papier en dat mee te wegen bij de keuze in welk tijdschrift te publiceren.¹¹

Het komt de reputatie van het digitale forum ten goede wanneer ook de 'grote vissen' voor dit publicatieforum kiezen. Dat vormt nog een probleem. Vooraanstaande hoogleraren zitten vaak in redacties van gevestigde tijdschriften en voelen enige verantwoordelijkheid om hun eigen tijdschrift van goede kopij te voorzien. Bovendien zit hun agenda zo vol, dat zij alle zeilen bij moeten zetten om aan redacties toegezegde stukken voor de deadline aan te leveren. Vind maar eens een hoogleraar die geheel zijn of haar eigen publicatieagenda en -tempo bepaalt en dan zelf het artikel aan een tijdschrift aanbiedt. Een platform als *NALL* zou dus eigenlijk zelf actief allemaal auteurs moeten aanschrijven om onderzoeken bij hen los te peuteren. Maar dat staat dan weer haaks op het aanvankelijke uitgangspunt dat niet zonder meer behoefte bestaat aan méér informatie. Dat blijft een spagaat. De artikelen die tot nu toe op *NALL* zijn verschenen, zijn voornamelijk op aandringen van redactieleden door auteurs ter publicatie aangeboden.

Het voordeel van het aanbieden van een artikel aan de mastodontenredactie is dat de publicatie als vanzelf door *key figures* is opgemerkt. De verwijzing naar jouw wetenschappelijk werk in de klassieke juridische handboeken komt daarmee een stap dichterbij

Het klassieke papieren tijdschrift biedt bovendien vaak geld én een redactie bezet door mastodonten. De eerste promovendi die een schamel salaris liever met een auteursvergoeding aanvullen, zijn we al tegengekomen. Dan trekt het tijdschrift met abonnees aan het langste eind. Het voordeel van het aanbieden van een artikel aan de mastodontenredactie is dat de publicatie als vanzelf door *key figures* is opgemerkt. De verwijzing naar jouw wetenschappelijk werk in de klassieke juridische handboeken komt daarmee een stap dichterbij. Ook dat mechanisme leidt tot een grote ontsluiting van kennis.

5 Slot: alle publicaties worden weinig gelezen, alleen naar digitale wordt straks verwezen

Een *open access*-omgeving heeft evidente voordelen: publicaties zijn gemakkelijk te vinden en in te zien. De auteur krijgt er een forum bij dat snel werkt en wel eisen stelt aan de inhoud, maar weinig aan de vorm. Met een functionerende redactie en een digitaal opgegroeide generatie zal de reputatie van *open access*-fora in de loop van de tijd komen. Vele klassieke tijdschriften zullen daar naar verwachting niet tegen opgewassen zijn. Dan ontstaat een nieuw landschap, met een nieuwe taakverdeling tussen het klassieke tijdschrift en de *open access*-omgevingen.¹²

In mijn ideale wereld lees ik één nationaalrechtelijk en één internationaalrechtelijk tijdschrift over mijn eigen vakgebied bestuursrecht en één algemeen juridisch nationaalrechtelijk blad. Door die door te bladeren, weet ik wat de grote ontwikkelingen in het recht zijn. Dat vergt wel een bijzonder goede en doordachte redactie die nieuws kanaliseert, selecteert en structureert.¹³ Voor het overige zoek ik alles digitaal op, op het moment dat ik zelf aan die kennis behoefte heb. In die digitale zoektocht ga ik bij voorkeur naar gestructureerde omgevingen die kwaliteit garanderen: naar *open access*-fora, waar alleen artikelen worden geplaatst na beoordeling door een redactie en liefst op basis van *double blind peer review*.

De informatie-overload brengt nu al met zich dat nog maar weinig stukken echt van voor tot achter worden gelezen. Daarin zal geen verandering komen. Wat digitalisering wel verandert, is de ontsluiting van kennis

De klassieke tijdschriften vormen een belangrijke juridische graadmeter, die de gevoelstemperatuur van ontwikkelingen in wet, rechtspraak en beleid aangeven en met themanummers de algemene kennis van het rechtsgebied onderhouden. Voor het overige kan informatieoverdracht sneller, preciezer, minder gesubjectieerd, toegankelijker en dus beter digitaal geschieden. De informatie-overload brengt nu al met zich dat nog maar weinig stukken echt van voor tot achter worden gelezen. Daarin zal geen verandering komen. Wat digitalisering wel verandert, is de ontsluiting van kennis. Digitale *open access*-publicaties hebben op dat vlak een grote voorsprong. Naar die publicaties zal steeds meer worden verwezen en meer uit worden geciteerd. En dan worden ze uiteindelijk toch weer meer gelezen...

11 R.A. Danner, K. Kolev & M. Most, 'Print or Perish? Authors' Attitudes towards Electronic-Only Publication of Law Journal', SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1886445> of <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1886445>, p. 9-10.

12 Zie ook Van den Herik 2012.

13 Vgl. J. d'Aspremont & L. van den Herik, 'The Public Good of Academic Publishing in International Law', *LJIL* 2012, 26, DOI: 10.1017/S0922156512000623, p. 4-5.